

## הלימוד השבוע // פרשת בא הרב מוטי פרנקו

### רמב"ן שמות פרק יב

(ב) החדש הזה לכם ראש חדשים - זו מצוה ראשונה שצוה הקדוש ברוך הוא את ישראל על ידי משה, ולכן אמר בארץ מצרים, כי שאר מצות שבתורה היו בהר סיני...  
וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר בחדש השלישי (להלן יט א), ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י יא), ובחדש השביעי באחד לחודש וגו' (שם כט א), וכן כלם:  
וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (להלן כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתינו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (להלן לד כב) וחג האסיף תקופת השנה, וכתיב (שם כג טז) בצאת השנה, אם כן כשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה. וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתינו:

### • מה משמעות הציווי 'החודש הזה לכם'?

וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עלו עמנו מבבל (ירושלמי ר"ה א ב, ב"ר מח ט), כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טז יד - טו) ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א ז, עזרא ו טו, נחמיה א א) ובמגילת אסתר (ג ז). ולכן אמר הכתוב בחדש הראשון הוא חדש ניסן, כמו הפיל פור הוא הגורל (שם). ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה:

### • מנין שמות החדשים שלנו, ומדוע לא מונים לחודש ניסן?

#### קרבן פסח:

### רמב"ן שמות פרק יב

(ג) איש שה לבית אבות - טעם המצוה הזאת, בעבור כי מזל טלה בחדש ניסן בכחו הגדול, כי הוא מזל הצומח, לכך צוה לשחוט טלה ולאכול אותו, להודיע שלא בכח מזל יצאנו משם אלא בגזרת עליון. ועל דעת רבותינו שהיו המצרים עובדים אותו (שמו"ר טז ב), כש"כ שהודיע במצוה הזאת שהשפיל אלהיהם וכחם בהיותו במעלה העליונה שלו. וכך אמרו (שם) קחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים:

### חזקוני שמות פרק יב

(ג) בעשר לחודש הזה ויקחו להם יום שבת היה ולפי שעשו בו ישראל מצוה ראשונה כגון מקח הפסח בעשור נקרא שבת הגדול. ויקחו להם איש שה ע"י שמזל טלה היה יראתם ובגללו היו עובדים לצאן אתם תקחו יראתם בידכם ולא תהיה בהם יכולת לעכב אתכם וילקו בחדש שמזלו טלה ולא יועיל להם.  
(ו) והיה לכם למשמרת - פרש"י נתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה. כדכתיב ביחזקאל 'ואומר לך בדמיק חיי ואומר לך בדמיק חיי'. ומתרגם יונתן בדמא דמהולתא ארחם עלך ובדמא דפסחא אפרוק יתך. 'והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר

יום... כדי שיראו המצרים את יראתם קשורה בבושט וביזוי בבתי היהודים וישמעה צועקת ואין מושיע לה, וראיה לדבר שהרי כאן כתיב 'לחדש הזה' ללמדך שמצוה זאת לא נהגה רק לאותו פסח... 'ושחטו אתו' כנגד שאמר משה 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו' אמר לו הקדוש ברוך הוא 'ושחטו... בין הערבים', בשעת אסיפת העם כשפועלים באים ממלאכתם.

(ז) ולקחו מן הדם ונתנו - על ידי טבילת אזור כמו שפירש משה לישראל ומה שקיצרה פרשה זו פירשה שנייה. 'על שתי המזוזות' - משני צדדי הפתח. ועל המשקוף לשון וישקף הוא עבר הפתח הנשקף למעלה. וכל זאת שמא לא יוכלו כולם לבא בשעת שחיטה, עכשיו יראו כולם דם יראתם נתון שם לבזיון. דבר אחר כדי שיהיה הדם כמין ח' להגין על הפתח לבלתי נתון בה את המשחית לבא ואות חיים הוא. 'על הבתים' בבתיים דוגמת 'על צבאותם' 'על חרבך תחיה'.  
(ח) ואכלו את הבשר בלילה - בשעה שכל בני אדם מצויין בבתיהם. 'בלילה הזה' בליל ט"ו בניסן שהוא אותו ליל עצמו של ראש חדש שאני נדבר עמך עכשיו. 'צלי אש' שיהא ריחו הולך ונודף בחוטמן של מצרים וידעו שאתם אוכלים את יראתם. 'על מרורים' - עם מרורים כל זה דרך בזיון שיאכלוהו עם דבר רע ומר ולא עם דבר חשוב ומתוק.  
(ט) אל תאכלו ממנו נא - אם מצרי יבא בבתיכם בעת צלייתו אל תסלקוהו מן האש לומר צלוי יפה ועדיין הוא נא וכל כך תאמרו מתוך יראה לכך נאמר שלא תיראו מהם, ובשל מבשל וגו' לפי פשוטו וא"ו ד'ובשל' יתרה, וה"ק בבקשה מכס אל תאכלוהו מבושל במים פן יהיה נראה דבר סתר כי אם צלי אש בגלוי. נא לשון בקשה. 'ראשו על כרעיו ועל קרבו' עם כרעיו ועם קרבו, כלומר אפילו בשעת צליה כולו שלם שיהיה ניכר שהוא יראתם.

## • מה הרעיון בבסיס הציווי על קרבן פסח, וכיצד מסביר החזקוני את פרטי הדינים לפי זה?

### אור החיים שמות פרק יב

ומצות על מרורים. לפי פשט הכתוב לפי מה שראינו שאמר ה' שצריך צלי אש ושיהיה שלם כו' זה יגיד שדעת עליון הוא להראות בחינה הגדולה והחירות ואין רשות אחרים עליהם, ולפי זה גם המרורים שיצו ה' הוא לצד כי כן דרך אוכלי צלי לאכול עמו דבר חד כי בזה יערב לחיך האוכל ויאכל בכל אות נפשו. גם בזה יוכר גודל העריבות כשיקדים לפיו מרורים. גם מה שהזכיר המצות הוא פרט אשר יכונן חיך אוכל יטעם לו הצלי.

## • מה הטעם שמביא כעת לאכילת הבשר עם מצה ומרור?

## • עיינו בפסקה הבאה - מה הטעם שמביא שם?

והנה ג' השריגים יטעימו יחד והוא רומז לג' דברים, הא' הוא הגלות שמררו את חייהם, הב' היא היציאה תיכף ומיד שלא הספיק בצקם להחמיץ במצרים, ג' אשר פסח ה' על בתיהם והוא בחינת הגאולה כי עבר ה' בארץ מצרים וניתק חבל מוסרות העבות שהיו תוקפים בהם שהוא בחינת הבכורה וכמו שפירשתי הענין במקומו (לעיל י"א ה'). ושלושת הענינים יחד היו צריכין להיות זולת א' אין נס בשנים האחרים, שאם לא היה הגלות לא היו משיגים אשר השיגו מהצירוף ומה שבררו, ומה גם לפי מה שכתבנו במקומות אחרים (ויגש מו ג) כי גוי גדול עצמו שהוציא ה' ממצרים הם בחינות ניצוצי הקדושה ששם היתה ושם נמצאת, וסגולת הוצאתה הוא המרור אשר מררו את חייהם, והוא סוד אומר (קהלת ח') עת אשר שלט האדם באדם לרע לו. ואילו לא היה המהירות שהוציאם ה' היו חוזרים ומשתקעים בוררים ומתבררים, והוא מאמר התנא (הגדה) ואלו לא הוציא וכו' עדיין וכו' והיינו עבדים לפרעה וכו' דכתיב (לקמן יב לט) ולא יכלו להתמהמה, ועיקר הגאולה היא הפסיחה. נמצאת אומר כי שלשתם יחד הם העיקר, ולזה היה הלל מדקדק לכורכם יחד (פסחים קט"ו א').

(טו) שבעת ימים. הנה הטעם הוא לצד שלא הספיק בצקם להחמיץ וגאלם הגואל. ואם תאמר והלא היוצאים עדיין לא יצאו לעשות זכרון לדבר. הלא גם הפסח שצוה ה' לקחת שה לבית אבות וגו' עדיין לא פסח אלא שבזכות מצוה זו יפסח ה', גם המצה בזכות מצוה זו ימהר לגואלם, וכן היה:

## • מה מקשה אה"ח על ציווי התורה כעת, וכיצד מתרץ? (שימו לב למהפך ביחס בין המצוה לאירוע!!)

(מב) ליל שמורים וגו'. יכוין הכתוב לרמוז ה' נסים מופלאים שזמנם לילה זו. א, בימי אברהם כשהכה את ד' מלכים (לך יד טו) ויחלק עליהם לילה. ב, ביציאת מצרים דכתיב (פסוק כט) ויהי בחצי הלילה. ג, בימי חזקיה כשהכה גבריא אל מחנה סנחריב דכתיב (מ"ב י"ט) ויהי בלילה ההוא. ד, בימי מרדכי ואסתר (אסתר ו) בלילה ההוא נדה שנת המלך. ה, גאולה העתידה.

כנגד נס אברהם אמר 'ליל שמורים הוא לה' כי באמצעות הנס נתגלית אמתתו יתברך כאומרם ז"ל (בראשית רבה פמ"ב) שיש מהאומות שלא היו מאמינים בנס הצלתו מאור כשדים והאמינו בנס הכאת ד' מלכים. וכנגד מצרים אמר 'להוציאם מארץ מצרים'. וכנגד נס חזקיהו אמר 'הוא הלילה' הידוע לכם כרשום בדברי נביא (מ"ב י"ט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך וגו'. וכנגד נס מרדכי אמר 'הזה לה', וכנגד גאולה העתידה אמר 'שמורים לכל בני ישראל לדורותם' פירושו לסוף הדורות בעגלא ובזמן קריב:

## זכר ליציאת מצרים:

### **רמב"ן שמות פרק יג**

והנה שורש המצוה הזאת שנניח כתב יציאת מצרים על היד ועל הראש כנגד הלב והמוח שהם משכנות המחשבה. והנה נכתוב פרשת קדש והיה כי יביאך בטוטפות מפני המצוה הזאת שנצטוינו בהם לעשות יציאת מצרים טוטפות בין עינינו, ובפרשת שמע והיה אם שמוע נצטוינו שנעשה המצות גם כן טוטפות, דכתיב (דברים ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, והיו לטוטפות בין עיניך, ולכך אנו כותבים גם שתי הפרשיות ההן לטוטפות שהם מצות הייחוד וזכרון כל המצות ועונשן ושכרן וכל השרש באמונה. ואמר בשל יד והיה לך לאות על ידכה, ודרשו בו (מנחות לו ב) שהוא שמאל שהלב נוטה לו:

...ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שידודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, וידוע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על **ההשגחה**, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על **החידוש**, כי הם שלו שבראם מאין, ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על **היכולת**, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

- מהם סוגי הכפירה השונים?
- מה היה תפקיד המכות לפי דברי רמב"ן?

ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה: וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

- מדוע יש כל כך הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים?
- היכן מניחים פרשיות עם יציאת מצרים ומה משמעות הדבר?

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא):

- מה התובנה שאמור אדם ללמוד מן הנסים על החיים הטבעיים?